

KONSTANTİN MONOMAKHOS TACI VE MACAR KRALİYET TACI*

*Yılmaz BÜKTEL***

ÖZET

Makalede her ikisi de Bizans orijinli olan iki taç üzerinde durulacaktır. Ancak üzerinde asıl durulacak tema, tamamen Bizans orijinli olan Konstantin Monomakhos Tacı olacaktır. Bildiride Tacın tarihçesi, özellikleri, süslemelerin tanımlanması yapılacaktır. Bizans orijini kadar Katolikliğin merkezi Vatikan'ın etkilerini de gösteren Macar Kraliyet Tacı ile bir karşılaştırma yapılarak Monomakhos Tacının neden ikinci planda kalmış olabileceğinin neden-ler-i üzerinde durulacaktır.

11. yy ın ürünleri olan Konstantin Monomakhos Tacı ve Macar Kraliyet Tacı (Holy Crown; Szent Korona; Stephen Korona; Sacra Corona) Bizans orjinli eserler olmakla beraber bu eserlerin meydana getirildikten sonraki ömürleri, Macaristan tarihi ile bağlantılıdır. Her iki eser 2000 yılına kadar Macar Ulusal Müzesi'nde (Magyar Nemzeti Museum) korunurken Macar Kraliyet Tacı, 2. Milenyumda törenle yerinden alınıp, Macaristan Parlamento binasında özel bir bölmede koruma altına alınarak ziyarete açılmıştır. Macar Kraliyet Tacının, Macaristan tarihinde görülen pek çok iktidar mücadelesinin önemli bir objesi olduğu için Monomakhos tacını gölgede bıraktığı söylenebilir ki Macar Kraliyet Tacından önce meydana getirilmiş olmasına rağmen Monomakhos Tacının hala olduğu yerde sessiz-sakin durması bu farklılığın bir yansımasıdır.

Konstantin Monomakhos Tacı ele alınırken, tarihçesi, Konstantin Monomakhos'un imparatorluğu ve kişiliği, Tacın bezemesinde esas olan altın mine işçiliği ve motifleri, tacın biçimlendirme önerileri gibi bölümler oluşturulacak ve son olarak da iki tacın karşılaştırması yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Konstantin Monomakhos Tacı; Bizans; Macaristan; Altın Mine İşçiliği; Macar Kraliyet Tacı.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. T.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi, El-mek: ybuktel@gmail.com

KONSTANTIN MONOMAKHOS' CROWN AND HUNGARIAN ROYAL CROWN

ABSTRACT

Two crowns, both of which have a Byzantine-origin, will be examined in this Article. However, the main theme will be the Konstantin Monomakhos' Crown, which has a Byzantine-origin. The paper will include the history and the characteristics of and the definition of the ornamentations on this crown. Besides its Byzantine-origin, the Konstantin Monomakhos' Crown will be compared with the Hungarian Royal Crown, which was affected by the Vatican city, which is the center of Catholicism. Also, the reason(s) why the Monomakhos' Crown was of secondary importance will be discussed.

Products of 11th century, Konstantin Monomakhos Crown and the Hungarian Royal Crown (Holy Crown; Szent Korona; Stephen Corona; Sacra Corona) in spite of originating in the Byzantine artifacts, these works lifetime after they were created, linked with the history of Hungary. Both works had been preserved at the Hungarian National Museum (Magyar Nemzeti Museum) until 2000, the Hungarian Royal Crown was taken with a ceremony in 2. Millennium and started to present at Hungary's parliamentary building in a special protective custody. Hungarian Royal Crown, Hungary is an object that is part of power struggle in Hungarian history. About the Crown of the Hungarian Royal, it can be said that it left in the shade although it was made before Monomakhos' Crown.

The Konstantin Monomakhos' Crown will be handled under the chapters as follows: Its history, the Emperorship and personality of Konstantin Monomakhos, the golden enameling and ornaments which is the essence of the ornamentation process of the crown, the recommendations for the design of the crown, and finally the crowns will be compared.

Key Words: The Konstantin Monomakhos' Crown, Byzantine, Hungary, Golden Enameling, Hungarian Royal Crown

11. yy in ürünleri olan Konstantin Monomakhos Tacı ve Macar Kraliyet Tacı (Holy Crown; Szent Korona; Stephen Korona; Sacra Corona) Bizans orjinli eserler olmakla beraber bu eserlerin meydana getirildikten sonraki ömürleri, Macaristan tarihi ile bağlantılıdır. Her iki eser 2000 yılına kadar Macar Ulusal Müzesi'nde (Magyar Nemzeti Museum) korunurken Macar Kraliyet Tacı, 2. Milenyumda törenle yerinden alınıp, Macaristan Parlamento binasında özel bir bölmede koruma altına alınarak ziyarete açılmıştır.¹ Macar Kraliyet Tacının, Macaristan tarihinde görülen pek çok iktidar mücadelesinin önemli bir objesi olduğu için Monomakhos tacını gölgede bıraktığı söylenebilir ki Macar Kraliyet Tacından önce meydana getirilmiş olmasına rağmen Monomakhos Tacının hala olduğu yerde sessiz-sakin durması bu farklılığın bir yansımasıdır.

¹ PETER, Laszlo. *The Holy Crown of Hungary, Visible and Invisible*, The Slavonic and East European Review, Vol. 81, No. 3 (July 2003), s. 510

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Merakımızı çeken ve bizi bu araştırmayı yapmaya yönelten konu da işte bu Monomakhos tacının neden gölgede kaldığı konusudur. Bu konunun basit bir çözümü olduğunu düşünüyorduk ama yanılmışız. Araştırmaya başladığımızda Her iki eser üzerine tartışmalar içeren özellikle geçen son yüz yılda yapılmış yüzlerce yayın olduğunu gördük ve doğrusu ya bunların arasında değerlendirme yapmak uzun bir süreç aldı. Ayrıca bu iki eserden bu kadar çok söz edilmiş olması - Her ne kadar gölgede kaldığı düşüncemiz değişmemiş olsa da- İki eserin neredeyse aynı önemde incelemelere konu olduğunu gördük. Yazımızın sonunda NEDEN konusundaki düşüncelerimizi sıralayacağız ama biz de burada önceliği Monomakhos Tacına vererek, Macar Kraliyet Tacının değerlendirmesini bir başka yazıya bırakacağız. Ancak yeri geldikçe iki Tacın farklı yanlarını da - konunun ya da nedenin anlaşılabilmesi açısından- vurgulayacağız.

Gerek IX. Konstantin Monomakhos (1042-1055) ve gerekse Macar Kraliyet Tacının yapılmasında payı olan VII. Mikhail Dukas'ın (1067-1078) hükümlerinde, iki imparatora da yakın olan ve hükümdarlık faaliyetlerini kaleme alan çağdaşları iki tarihçi vardır: Mikhail Psellos ve Ioannes Scylitzes.² Ancak bu iki bilim adamının, eserlerinde imparatorların hükümlerinde dönemleri ile ilgili her türlü olaya yer verilmişken ne Monomakhos Tacı ne de Macar Kraliyet Tacının yapımı ya da Macaristan'a ne şekilde gönderildiği yolunda bir açıklama ve eserlerin adının geçtiği ya da ima edildiği bir paragraf bile göremeyiz. Buna karşılık neredeyse tüm kaynaklar bu taçların Macaristan'ın kral veya kraliçelerine hediye olarak gönderildiğini kaydederler.³

Macarların 9. yy.da başka Orta Asya kabileleri ile birlikte Karadeniz'in kuzeyinden geçerek bugün yerleştikleri bölgeye geldiklerini biliyoruz. Başlangıçta içlerinde hatırı sayılır miktarda Müslüman gruplar varsa da 13. yy.dan sonra bu Müslüman grupların yok olduğu veya asimile oldukları görülür.⁴ Macarlar, Bizans tarafından Türk boyları olarak tanımlanıyor öyle ki Macar Kraliyet Tacının iç yüzünde yer alan bir yazıda -yazının görüldüğü bir fotoğrafa ulaşamadık, herhalde tacın iç yüzü astarla kaplı olduğu için gözlerden uzak kalmış bir yazı bu- "Türklerin inançlı sadık kralı Geza'ya" (Geobitzas Pistos Krales Tourkias) ibaresi okunmaktadır.⁵

Macarların Hıristiyan olması 10.-11. yy.larda olmuştur. Taçların Macar Kraliyet ailesine gönderilmeleri de bu dönemde olmuştur. Ancak Macarların bu ilk dönemde hem Bizans'a hem de Vatikan'a yakınlık göstermesi, politik ilişkiler kurması Hıristiyanlıkta kesin bir mezhebi henüz benimsemediklerine işaret eder. Üstelik IX. Konstantin Monomakhos'un (1042-1050) İktidarının son yıllarında Dünya çapında önemli bir olay gerçekleşir: Ortodoks ve Katolik "... Kiliselerinin birbirinden ayrılması. Bundan önceki yüzyıllarda vuku bulan olaylardan sonra Roma ile İstanbul Kiliseleri arasında kesin ayrılma sadece zaman meselesi idi. Doğu ve batıda (Hıristiyanlığın) gelişme yolları öylesine birbirinden ayrı, iki dünya merkezi arasındaki birbirine yabancılaşma ve hayatın türlü sahalarında biriken tezatlar öylesine büyük ve derin idi ki, iki taraf arasında fikri ve dini bir birlik hayali uzun müddet zaten ayakta tutulamazdı. Güney İslavlarının Kilise teşkilatı içine alınmasını, Rusya'nın İstanbul Patrikliğine bağlanması takip etmişti. Bundan kısa bir süre sonra

² Demirkent, Işın. Mikhael Psellos'un Khroographiası, Ankara 1992; Cedrenus, Georgius. Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae- Excerpta ex Breviario Historico Ioannis Scylitzae, Bonnae 1839. Ayrıca Bury, John. B. *Roman Emperors from Basil II to Isaac Komnenos (Continued)* The English Historical Review, Vol. 4. No 14(April 1889) s. 259-274 ve 275-282; Ostrogorsky, Georg. (Çeviri: Fikret Işıltan) Bizans Devleti Tarihi, Ankara 1991, s. 309-312 ve 319-322.

³ Moravcsik, Gyula. *The Role of the Byzantine Church in Medieval Hungary*, American Slavic and East European Review, Vol 6, No. ¾ (December 1947), s. 145 ve 147.

⁴ Karatay, Osman. *Arpadlılar Çağında Macarlar arasında İslam (895-1301)*, Balkanlar ve İslam: Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık, 3-5 Kasım 2010 Çanakkale; Deak, Istvan. *Hungary*, The American Historical Review, Vol 97, No. 4 (October 1992), s. 1042

⁵ Gyula, Laszlo. *Magyars Their Life and Civilisation*, İlk Basım.1996, s.210; Avcı, İsmail. *Mitoloji ve Arkeolojinin Kesiştiği Noktada Osmanlı Edebiyatı: Tac-ı İskender'in Peşinde*, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (2013 Saraybosna), Sarajevo 2013, 2 cilt s.465-473.

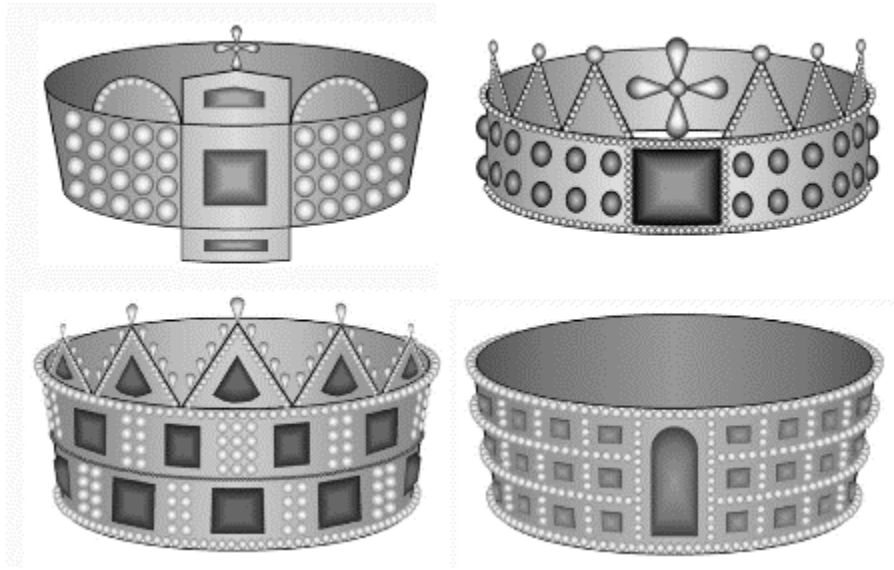
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

sonra Bizans'ta Roma aleyhtarı bir cereyanın kuvvetlenmesi hiç şüphesiz bir tesadüf değildir. Muazzam İslav Hinterlandına dayandığı halde Bizans Kilisesi artık Roma'nın üstünlüğüne elbette boyun eğmezdi..."⁶ Böyle bir ortamda Macar Kraliyet Tacının alt kısmının Bizans, üst kısmının Latin orjinli olması da onların tarafsızlığının ya da kararsızlığının bir işareti olarak görülmeli diye düşünüyoruz ki Tacı, Monomakhos tacından önemli kılan olgulardan biri de bu olmalı. Macar Kraliyet Tacının alt kısmını, VII. Mikhail Dukas(1067-1078) tarafından Macar Kralı I. Geza (1074–1077) ya da karısına armağan olarak gönderildiği ileri sürülür⁷. Bu karmaşıklığın nedeni Tacın biçiminin 9-11. yy lar arasında Bizans'ta İmparatoriçelerin kullandığı (Örnekleri aşağıda görülen St. Helena, Zoe ve Maria of Alania'nın taçları) taçlara benzemesi yani kadınlar için tasarlanmış bir taç olmasıdır.⁸ (Şekil 1)

Macar Kraliyet Tacı bu alt yapının üzerine Vatikan atölyelerinin işi olduğu söylenen kesişen kavisli iki banttın oluşan bir üst bölümün eklenmesiyle oluşturulmuştur. Bantların kesişim noktasında da tacı taçlandıran madeni bir haç motifi vardır. Gerek alt kısmın ve gerekse üst kısmın üzeri altın Mine işçiliği gösteren İsa, Krallar ve Aziz portrelerinden oluşan levhalar ve değerli taşlarla süslenmiştir. Tacın iki farklı Kiliseyi simgeleyen parçasının nerede birleştirildiği net değildir, ayrıntısız olarak bazı yayınlarda Roma'da birleştirilip gönderildiği ya da bu işin Macaristan'da yapıldığı söylenir. Bu dekorasyonun üzerinde fazla durmayıp yine Monomakhos Tacına dönüyoruz.

Şekil 1: 9-11 yüzyıldan imparatoriçe taç desenleri (Timothy Dawson)

IX. KONSTANTİN MONOMAKHOS TACI

Halen Macaristan Ulusal Müzesi'nde (Magyar Nemzeti Museum) teşhirde olan Monomakhos Tacı, Yukarıdaki desenlerden hiçbiri ile ortak bir yönü olmayan biçime sahiptir. Öncelikle Taç, yekpare bir yapıya sahip olmayıp birbirine eklenmiş, hiyerarşik büyüklüklere

⁶ Ostrogorsky, Georg. (Çeviri: Fikret Işıltan) Bizans Devleti Tarihi, Ankara 1991, s. 310 vd.

⁷ Moravcsik, Gyula. *The Role of the Byzantine Church in Medieval Hungary*, American Slavic and East European Review, Vol 6, No. ¾ (December 1947), s. 147.

⁸ Dawson, Timothy. *The Monomachos Crown: Towards a Resolution*, Byzantine Symmeikta Vol. 19 (2009), s. 188 ve 191

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

sahip, pek çok kemerli levhadan meydana gelmiştir, bu nedenle eserin bir taç olmayıp farklı bir kullanım için hazırlandığını da savunanlar olmuştur ki bu türden yorumları Tacın tanımını tamamladıktan sonra yer vereceğiz.

Bugün teşhirdeki 99/ 1860 envanter numaralı eser, 7 kemerli levha, 2 madalyon ve bir küçük taştan oluşur. 7 kemerli levhayı ortadaki IX. Konstantin Monomakhos olmak üzere başlarının iki yanındaki Grekçe yazılara göre şöyle sıralamak mümkündür. Sağında imparatorun eşi, imparatoriçe Zoe, solunda imparatoriçe Theodora; Bu ikisinin yanında dansöz levhaları ve en dışta alegorik figürler (Gerçek ve Tevazu) bulunur.

Levhaların genişlikleri 4,2 ile 5 cm. arasında değişirken, boyları da imparatorun başlayarak hiyerarşik biçimde alegorik figürlere gelinceye kadar 11,5 ile 8,7 cm. arasında azalır. IX. Konstantin Monomakhos 11,5 - 5 cm; Zoe 10,5 - 4,8; Theodora 10,7 - 4,8; Dansöz 10 - 4,5; Dansöz 9,8 - 4,5; Alegorik figürlü levhalar 8,7 - 4,2 cm.dir.⁹

Madalyonlar eş büyüklükte olup birinde Aziz Petrus, diğesinde Aziz Andreas tasvir edilmiş.

İmparator IX. Konstantin Monomakhos Levhası 11,5 - 5 cm: İmparator, mavi zemin üzerinde sarı renkli kalp figürlerinden oluşan desenli üst giysisi *skaramangionun* altında bir *Loros* ile giyimlidir. Başının iki yanını dolduran Grekçe yazıt *Romalıların İmparatoru Konstantin Monomakhos* anlamındadır. İmparator sağ elinde mızrak gibi bir *Laborum*, sol elinde Akaika olarak adlandırılan silindirik bir kese tutmakta¹⁰ ve yeşil renkli bir zemin üzerinde bakışları sol tarafa yönelmiş olarak ayakta durmaktadır. İmparatorun çevresini asma dalı ve yaprakları ve onların arasında gizlenmiş gibi görünen çok renkli 6 kuş figürü çevrelemiştir.¹¹

İmparatoriçe Zoe 10,5 - 4,8 cm: Sağ tarafta. Konstantin Monomakhos'u üçüncü eşi olarak alan ve onu imparator yapan Zoe levhası, Monomakhos levhasından çok farklı değildir. Monomakhos'un kine benzer bir kıyafetle giyimlidir. İçinde *Loros*, üstünde yine mavi zemin üzerinde kalp motifli ve sol kalçası üzerine doğru uzanan kalkan biçimli bir bölümü olan bir *Thorakion*¹² ile giyimlidir. İmparatoriçeyi yine asma dalı kıvrımları ve yapraklarıyla, kuşlar çevreler. Sol elinde imparatorluk alameti bir haçlı asa tutmaktadır. (*Scepter*) İmparatoriçenin kimliği, başının iki yanını kuşatan Grek alfabesiyle yazılmış *Saygın İmparatoriçe Zoe* ibaresiyle anlaşılmaktadır.¹³

İmparatoriçe Theodora 10,7 - 4,8 cm.: Sol tarafta. Monomakhos ve Zoe ile beraber hüküm süren Zoe'nin kızkardeşi imparatoriçe Theodora levhası da Zoe levhasının tıpa tıp aynısıdır. Aynı şekilde Grek alfabesi ile yazılmış ünvanları *Saygın İmparatoriçe Theodora* olarak okunur.¹⁴

Dansözlü levhalar 10 - 4,5 cm. ve 9,8 - 4,5 cm: İmparatoriçe levhalarının sağında ve solunda yer alan levhalarda, başları üzerinde tuttıkları şallardan dansöz oldukları düşünülen, kalp desenli giysilerle giyimli başları haleli iki genç kız figürü görülür. Aynı duruşu sergileyen sağdaki dansöz yeşil, soldaki beyaz bir kıyafet ile giyimlidir. İmparatorluk levhalarında olduğu gibi dansöz

⁹ Maguire, Henry. Enamel Plaques and Medallions: "The Crown of Constantine IX Monomachos", The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843 - 1261, Editörler: Helen C. Evans - William D. Wixom, New York 1997, s. 210; Kiss, Etele. The State of Researches on the Monomachos Crown and Some Further Thoughts, Perceptions of Byzantium and Its Neighbors (843 - 1261), Editör: Olenka Z. Pevny, New York 2000, s. 63

¹⁰ Akaika sembolik bir kese olup imparatorun da bir fani -olduğuna- işaret eder. Yılmaz BÜKTEL

¹¹ Kiss, Etele. . A.g.m, s 60

¹² Thorakion: 10-11. yıllarda Bizans'ta yaygın olarak kullanılan, şal ve kemerle tamamlanan, değerli taşlarla süslü bir imparatoriçe giysisi. Yılmaz BÜKTEL

¹³ Kiss, Etele. A.g.m, s. 60

¹⁴ Kiss, Etele. A.g.m, s. 60

figürlerini de asma dalları ve yaprakları ile kuşlar kuşatmıştır. İmparatorluk levhalarında görülen halelerin içi yeşil iken dansöz levhalarındaki halelerin içi mavi renktedir.¹⁵

Allegorik Figürler 8,7 – 4,2 cm: Dansözlü levhaların sağında ve solunda aynı kompozisyon düzeninde kuşlar ve ikişer selvi ağacıyla kuşatılmış genç kızlar alegorik figürler olarak tanımlanır ve bu figürlerin neyin temsilcisi oldukları Grek alfabesi ile başlarının iki yanında yazılıdır. Sol tarafta kollarını çapraz olarak göğsünde kavuşturmuş olan *Tevazuyu*, sağ tarafta, sağ elini yukarı, ağzına doğru uzatan figür ise *Gerçeği* simgeler. Tevazu figürünün giysisinin alt bölümü, Gerçek figürünün giysisinin ise üst bölümü, diğer levhalarda olduğu gibi kalp motifleriyle bezenmiştir.¹⁶

Küçük Yuvarlak Madalyonlar: Grek alfabesi ile başlarının iki yanında yer alan yazıtlar madalyonlardaki havari figürlerinin Aziz Petrus ve Aziz Andreas olduğunu anlatmaktadır. Ancak madalyonlardaki isimlerin yazılış stili diğer 7 levhadaki yazım tarzına benzememektedir. Levhalardan farklı olarak burada altın zemin üzerindeki harfler mavi değil kırmızı renkle işlenmiştir. Madalyonlar iki tabaka altın içerirken levhalarda tek kat altın vardır; Madalyonlarda, levhalardaki delikleri kuşatan 2 mm kalınlığındaki bordürlerden yoksun özensiz açılmış delikler vardır. Bu durum gösterir ki madalyonlar muhtemelen bu 7 levhalık grubun tamamlayıcısı olmayıp olasılıkla İsa'lı bir *Deisis* sahnesinin tamamlayıcıları olmalıdır. İsa ve iki havarinin yer alacağı madalyonlardan ayrı 10 havari madalyonunun bir düzen içinde birleştirilerek farklı bir eserde kullanıldığını düşünebiliriz. Mevcut madalyonlardaki özensiz delikler yeniden bir kullanımın göstergesi olarak kabul edilebilirler.¹⁷

Etele Kiss, *Deeisis* tanımlamasını burada yanlışlıkla kullanmış olmalı. Çünkü İsa ve 12 havarisinin birlikte görünebileceği bir sahne olarak *Son akşam Yemeği* ve *Mahşer* sahneleri akla geliyor ki bu ikincisinin olabilmesi için 12 havarinin dışında Meryem ve Vaftizci Yahya'dan da söz edilmesi gerekirdi.

Küçük Süs Taşı: Bu parça, Taca ait altın mine işi olması muhtemel bugün kayıp olan daha küçük bir levhayı süslediği düşünülen bir parça olarak tanımlanmak istenir.¹⁸

90'lı yıllarda Victoria ve Albert Müzesinde ortaya çıkan altın mine işi bir dansözlü levha, Konstantin Monomakhos Tacındaki Dansözlü levhalara benzerliği ile dikkat çekmiştir.¹⁹ Aşağıda gerektirdiği yorumları vereceğimiz için eserin sekizinci bir büyük parçasıymış gibi bu levhanın da burada kısa tanıtımını yapacağız:

Dansözlü levha 10,5 – 4,95 cm: Yine altın mine işi olarak işlenmiş olan levhadaki dansöz kıyafeti, duruşu ile önceki levhalardan farksız görünür. Ancak dikkat çeken iki önemli fark vardır. Diğer iki levhada dansözlerin geriye uzanan ayağı sol tarafa bakarken buradaki figürün bu ayağı sağ tarafa bakmaktadır. Bir diğer farkındalık yaratan nokta, diğer iki dansözün başının üzerinde tuttuğu şal, burada aşağıda tutulmuştur.

IX. Konstantin Monomakhos tacı üzerine görüşler ve yorumlar

IX. Konstantin Monomakhos ve Macar Kraliyet Tacı üzerine yapılmış araştırmalardan ulaşılabildiklerimizin incelenmesiyle çıkardığımız sonuçlar ve konularla ilgili yorumlarımız burada 3 ayrı bölümde ele alınacaktır. Tarihçe bölümünde, IX. Konstantin Monomakhos Tacının yapıldığı

¹⁵ Kiss, Etele a.g.m, s. 60

¹⁶ Kiss, Etele a.g.m, s. 60

¹⁷ Kiss, Etele a.g.m, s. 60-61

¹⁸ Kiss, Etele a.g.m, s. 61

¹⁹ Mitchell, H.P. *A dancing Girl in Byzantine Enamel* The Burlington Magazine for Connoisseurs, Vol. 40, No. 227 (February 1922), s. 64 ve 66

dönem ve Bizans Macaristan ilişkileri üzerinde durulacaktır. Tacın özellikleri bölümünde, esere ilişkin yorumlar değerlendirilecektir. Biçimlendirme olarak adlandıracağımız son bölümde ise, Taç olması konusunda şüpheler, kaygılar olan eserin yeniden biçimlendirme yolundaki denemeleri ele alacağız.

Tarihçe:

Kısaca Monomakhos Tacı olarak tanımladığımız eserin niteliği hakkında bir takım düşünceler olsa da IX. Konstantin Monomakhos (1042-1055) dönemine ait bir eser olduğu kesindir. Eserdeki en önemli üç levhada IX. Konstantin Monomakhos eşi Zoe ve eşinin kardeşi Theodora tasvir edilmiştir. Zoe'nin ölümünün 1050 yılında olması eserin 1042-1050 arasındaki 8 yıllık süreçte yapıldığını gösterir.²⁰

Monomakhos Tacı olarak tanımlansa da bu taç, üzerinde imparatorun resmi olduğu için onun kullanımı için hazırlanmamıştır denir. Mitchell, Tacın olasılıkla IX. Konstantin Monomakhos'm çağdaşı olan Macaristan Kralı I. Andreas (1046-1061) için hediye olarak tasarlandığı, belki de I. Andrew'in tahta çıkışı için uygun bir armağan olarak görüldüğünü belirtir.²¹

Ancak tarihi kayıtlarda bir uyumsuzluk olduğu dikkat çeker. Normal olan IX. Konstantin Monomakhos ile I. Andreas arasındaki ilişkileri gösteren belgeler olması gerekirken, varolan belgeler IX. Konstantin Monomakhos ile Alman Kralı III. Henry ile olan ilişkilerine dairdir ve dahası, 1049 yılında imparatorun III. Henry'ye bir hediye gönderdiğine dair bir kayıt vardır. I. Andreas'ın oğlu Salomon'un III. Henry'nin kızı Judith ile evliliği yoluyla bazı altın mine işi levhaları ülkesine kazandırdığı belirtilir ki akla bu levhaların kayıtlarda sözü edilen Bizans'tan Krala gönderilen hediye olup-olmadığı gelir. Kiss, IX. Konstantin Monomakhos ile III. Andreas arasında ilişkiler olduğunu söyleyen pek çok yayın varken, varolan bu belgelerin araştırmacıları yalnızca sürüklediğini, ikili arasındaki ilişkileri gösteren belgeler olabileceğini ancak bunların olasılıkla daha Tacın gönderildiği dönemlerde kaybolmuş olabileceğini ileri sürer.²²

Tacın I. Andreas'a gönderildiği algısını güçlendiren bir diğer olgu, Gyula Moravcsik'in Ortaçağ Macaristan'ında Bizans Kilisesinin Rolü başlıklı makalesinde çizdiği panoramadır: "...Aziz Stephan'ın iktidarının üzerinden çok geçmeden Macaristan'daki Bizans kiliseleri hakkında yeni bilgiler ortaya çıktı. Kral Andreas'ın, çağdaşlarının tuttuğu kayıtlara göre biri Tihany (Balaton gölüne uzanan küçük bir yarımada üzerinde yer alan yerleşim yeri) diğeri Vişegrad'ta iki manastır kurduğunu biliyor. Bu iki kuruluşun Basilite manastırları olduğunu düşünmek için pek çok neden vardır. Yapılan son bir çalışma ile olasılıkla Tihany'deki Manastırın izleri görünür hale getirilecektir. Papa III. Honorius, 1221 yılındaki bir mektubunda Vişegrad Manastırındaki keşişlerin çok yaşlı olduğuna değinir. I. Andreas'ın kurduğunu bu Manastırın sakinlerinin Basiliten keşişler olduğu çok açıktır. I. Andreas'ın adı, Rus-Bizans ilişkilerinde de hatırlanır: Batı Kilisesinin gelişiminde Aziz Peter ne yaptıysa, Doğu Kilisesinin gelişiminde Aziz Andreas'ın da aynı rolü oynadığı bir gerçektir²³ ve efsaneye göre Aziz Andreas Rus Kilisesinin kurucusudur. Vişegrad Manastırının yakınlarında olan Szentendre köyünün adı da bu azize atfen onun adıyla kutsanmıştır. Son olarak I. Andreas, Macar Ulusal Müzesinde korunan Monomakhos tacı ile de ilişkilidir. Görünüşe göre Taç Bizans'tan 1042-1055 yılları arasında Macaristan Kralına hediye olarak gönderilmiştir ..."²⁴

²⁰ Mitchell, a.g.m, s. 64; Gonosova, Anna. *A Study of an Enamel Fragment in the Dumbarton Oaks Collection*, Dumbarton Oaks Papers, Vol. 32 (1978), s. 329

²¹ Mitchell, a.g.m, s. 64

²² Kiss, Etele a.g.m, s. 65

²³ Bu olgu Monomakhos tacına ait görülen madalyonlarda Havari Petrus ve Havari Andreas'ın portrelerinin rastlantısal olmadığını gösteren bir işaret olmalı. Y.BÜKTEL

²⁴ Moravcsik, Gyula. *The Role of the Byzantine*. a.g.m, s. 144-145.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

“...Grek Manastırları, 11-12. yüzyıllarda Macaristan da yaygın bir rol oynamıştır. Macaristan manastırlarında çevirileri yapılan Batıdaki bazı Grek dini Edebiyat örnekleri, Bizans destan ve efsanelerinin bu ülkeye taşınmasını sağladı ki bu olgu Macaristan’da, Bizans kaynaklı pek çok destan ve efsanenin ortaya çıkışının gerçek nedenidir. Özellikle Selanik’in koruyucu Azizi Demetrius’un gerçek efsanesi ki O’nun kültürünün asıl ortaya çıktığı yer Sirmium eyaletidir. Macaristan’daki Szvaszentdemeter²⁵ yerleşiminin adı Aziz’in kültürünün hatırasını yaşatır. Hiç şüphe yok ki VII. Mikhail Dukas (1067-1078) tarafından Macaristan kralı I. Geza’ya (1074–1077) hediye olarak gönderilen tacın üzerinde (Macar Kraliyet Tacı) Aziz Demetrius’un portresinin olması bir rastlantı değildir. Szegedin eski katedralide Aziz Demetrius’a adanmıştır. Ekim festivali Macaristan’da, Batı kilisesinde kabul edildiği gibi ayın 8 inde değil, Doğu Kilisesinin kabul ettiği şekilde ayın 26 sında kutlanır...”²⁶

Kurulan manastırlar, Manastırlarda yapılan dini kültür çalışmaları, Bizans kaynaklı Macar destan ve efsanelerinin doğuşu, Ortodoks azizlerinin adlarının yerleşim adlarında yaşatılması ve Macar krallarının Doğu Kilisesi için yaptıkları Bizans ve Macaristan arasında kurulan ilişkilerin sıklığına dikkat çekiyor. Gerek I. Andreas’a IX. Konstantin Monomakhos tarafından gerekse I. Geza’ya VII. Mikhail Dukas tarafından gönderildiği ileri sürülen taçların Macaristan’a ne şekilde gittiğini tam olarak tespit edemiyorsak da Moravcsik’in çizdiği panoramanın alıntılarımız bölümü bu hediyelerin sahiplerin adı geçen krallar ya da eşleri olabileceği olgusunu mümkün kılıyor.

IX. Konstantin Monomakhos (1042-1055), taht yolu ona kapanmışken bir tesadüf sonucu imparator olmuştur. Zayıf karakterli bir imparator, O’nun adını günümüze, Ayasofya’nın doğu cephesinde eşi Zoe ve Hz. İsa ile birlikte görüldüğü başıbaşı mozaiği ve bir şükran ifadesi olarak memleketi olan Sakız adasında kurdurduğu Nea Moni Manastırının²⁷ varlığı taşımıştır. Tabii ki birde yazımıza konu olan ve adını taşıyan Monomakhos tacı vardır. VIII. Konstantin, erkek evladı olmayınca çaresiz, yüzü çiçek bozuğu olduğu için rahibe olup dinsel yaşamı seçen bir kızı hariç kalan iki kızını (Zoe ve Theodora) tahta ortak etmiş ve o zaman 50li yaşlarını sürdüren Zoe’yi kentin valisi Romanos Argyros ile evlendirmiş ve kendisine imparatorluk yolunu açmıştı. Zoe’nin 50 li yaşlardan sonra hızlanan evlilik yaşamı kısa bir süreçte kocalarının ölümüyle sonuçlanınca, hareketliliği ve akıllı davranışları yüzünden yaşamını sürgünde geçiren Konstantin Monomakhos’a mucizevi şekilde evlilik ve imparatorluk yolu açılmıştı. İktidarı, dış düşmanların saldırıları ve iç isyanlarla sarsılan Monomakhos, belki de tahta geçmesini sağlayan şans sayesinde bunları önlemekle kalmayıp, zafer bile kazanmıştır. Ancak onun dönemi artık Bizans’ta israfın son hızla büyüdüğü, halkın vergilerle ezildiği, devlet organizasyonunun dağılmaya yüz tuttuğu bir dönemdir ve 1071 felaketi de onun iktidarına denk gelirse de hızla yaklaşmaktadır. Monomakhos işte böyle bir dönemde Macaristan gibi müttefiklerle ilişki kurarken, akıl hocalarının da yardımıyla Doğu Kilisesini Batı Kilisesinden kesin olarak ayıran adımları da cesaretle atmıştır.²⁸

IX. Konstantin Monomakhos Tacının Özellikleri

Monomakhos Tacı, Bizans altın mine işi eserler arasında tarihi kesine yakın şekilde bilinen bir eser olarak özel bir öneme sahiptir. 20. yyın önde gelen araştırmacılarından Nikodim Kondakov ve Marc Rosenberg Bizans altın mine işi eserleri 4 farklı tarihsel döneme ayırarak bu eseri *Abstract Linear* olarak adlandırdıkları 3. Döneme ait görmeyi uygun görmüşlerdir. Ayrıca Aynı

²⁵ Bugün Belgradın batısında Slavik Mitroviça – Sırbistan Y. BÜKTEL

²⁶ Moravcsik, Gyula. *The Role of the Byzantine a.g.m.*, s. 147.

²⁷ Maguire, Henry. *The Mosaic of Nea Moni: An Imperial Reading*, *Dumbarton Oaks Papers* Vol. 46, Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan (1992), p. 204-214

²⁸ Burada Monomakhos Tacı üzerinde dururken imparator üzerine ayrıntılı bir biyografi vermekten kaçınarak Ostrogorsky’nin eserinden yararlanarak kısa bir özet yapmaya çalıştık: Ostrogorsky, Georg. (Çeviri: Fikret Işıltan) *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1991, s. 296-315

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

araştırmacılar, Monomakhos Tacını oluşturan figürlü levhaları bu dönemin kriterlerini belirlemede anahtar eser olarak kullanmışlardır.²⁹

11. yy. Bizans altın mine işi eserler açısından önemli bir dönem olmuştur. 10. yy.da başlayan figürlerin yüzlerinin (özellikle kirpik, bıyık gibi) detaylarının belirtilmesi eğilimi 11. yy.da kendini daha kuvvetle hissettirir. Bu dönemde ortaya konulan eserlerde yer alan tarihi kişiliklerin portrelerini içeren figürlü levhalar bize zengin bir kronoloji sunar. Monomakhos Tacının yanı sıra bu dönemde karşımıza çıkan en önemli eserler arasında küçük altın mine işi figürleri ile VII. Mikhaıl Ducas dönemine tarihlenen taç (Macar Kraliyet tacının Crown Greca denilen alt kısmı); Eşi İmparatoriçe Maria'nın tasvir edildiği Khakuli İkonu; Aleksios Komnenos'un karısı İmparatoriçe Eirene'nin tam boy portresinin de bulunduğu Venedik San Marko kilisesi mihrabında bulunan Pala d'oro sayılabilir.³⁰

Gonosova'nın makalesinde, Monomakhos ve Macar Kraliyet taçlarına, Dumbarton Oaks'da bulunan 12,1–11,2 cm.lik altın mine işi bir levhanın karşılaştırılması amacıyla yer verilmiştir. Yazar, İoannes Chrysosthomos olarak tanımlanan levhadaki figürün yüz detaylarının (sakal, bıyık, ağız, göz, kirpik) işlenişini, Monomakhos tacında imparatorun levhası ve Macar Kraliyet tacında Macar Kralı Geza ve hekim azizlerin sakallı portreleriyle karşılaştırılarak ortak noktalar bulmaya ve eseri aynı yüzyıla tarihlemeye çalışmıştır.³¹

Monomakhos Tacının 7 figürlü levhası üzerinde açılmış olan bağlantı deliklerinin birbiriyle uyumlu olmaması ve her deliğin boyutlarının kendine özgü olması gibi şaşırtıcı ve cevabı verilemeyen olgular vardır. Örneğin bu delikler levhaları birbirine bağlamakta kullanılamaz peki o zaman levhalar birbirine nasıl bağlanıyordu. Monomakhos Tacının Macaristan'a gelişinden 1861-1870 arasında Slovakya'da ortaya çıkışına kadar olan tarihi karanlıktır. Anılan tarihte aidiyeti dolayısıyla Macar Ulusal müzesine satılan eserin levhaları bugün bir arada görülse de bağlantı öğeleri orijinal değildir.³²

Arap Dünyası araştırmacılarının bu konuda ilginç bir görüşü vardır: Üzeri altın mine işi ile bezenmiş levhaların birbirine bağlanmasıyla meydana getirilen kemerlerden söz edilir. Hatta Monomakhos Tacı ile çağdaş görülen yakın tarihte Bulgaristan'da bulunmuş böyle bir eser bugün Preslav müzesinde bulunmaktadır.³³ Ancak kanaatimizce yuvarlak sayılabilecek bu kemer halkalarına bakarak Monomakhos Tacı levhalarının uzun oluşları nedeniyle böyle bir kullanım için uygun olmadığını düşünüyoruz.

Monomakhos Tacı ile birlikte olduğu söylenen ve üzerinde Aziz Peter ve Aziz Andreas'ın portrelerinin bulunduğu iki küçük madalyonda, üstündeki yazıya zarar vermiş olmasından, sonradan açıldığı anlaşılan 4 küçük bağlantı deliği, bu küçük objelerin burada ikinci kez kullanıldığına işaret eder. Diğer bir farklılık da Taç levhalarının yüzey renkleri ile madalyon yüzeylerinin renklerinin, az da olsa birbirinden ayrı tonlar içeriyor olmasıdır.³⁴

Maguire'in ilginç bir saptaması da üç imparatorluk figürünün bakışları üzerinedir. "...Çünkü Konstantin(eşinin tarafına değil) soluna bakıyor, Bu yüzden eserin orijinal konumunda sol tarafta O'nu bulunduğu yere getiren efendisi, Hz. İsa'yı temsil eden bir levha olmalıydı diye düşünebiliriz. Monomakhos'un sağ tarafında duran Zoe'nin bakışları da solda, eşinin üzerindedir. Bugün için Monomakhos'un solunda bulunan Theodora'nın bakışları da sağda, Monomakhos'un

²⁹ Kiss, Etele. a.g.m, s. 62.

³⁰ Gonosova, Anna. *A Study of an Enamel Fragment in the Dumbarton Oaks Collection*, Dumbarton Oaks Papers, Vol. 32 (1978), s. 329

³¹ Gonosova, Anna. *A.g.m, s. 329-30*

³² Maguire, Henry. *Enamel Plaques and Medallions: a.g.m, s. 210*

³³ Maguire, Henry *Enamel Plaques and Medallions: a.g.m, s. 210*

³⁴ Maguire, Henry *Enamel Plaques and Medallions: a.g.m, s. 210*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

üzerindedir. Oysa başka bir eserde, Sina'da bulunan bir minyatürde Zoe, Monomakhos'un yine sağ tarafında bulunmakta ve sağ tarafa, kocasından uzak bir noktaya bakmaktadır ki bu durum Bizans sanatında bakışların bir mantık dizgesine göre düzenlenmediğine işaret eder..."³⁵ Maguire'nin saptamasının birinci bölümü bir İsa levhasının varlığını düşündürse de ikinci bölüm düşünceyi zorunlu olmaktan çıkarır.

Monomakhos Tacının Yeniden Biçimlendirme Denemeleri

Bu bölümde ele alacağımız iki ayrı makalenin ilkinde Monomakhos Tacının farklı kullanımlar için hazırlanmış olabileceği, diğerinde ise ortaya konan argümanlarla Taç yeniden biçimlendirmeye çalışılmıştır. Her iki çalışmada da yukarıda çizimlerini verdiğimiz Dönemin kadın taçlarının biçimleri önemli rol oynar.

Dawson, Kadın taçlarının bile, bir bütünlük içerdiği bir dönemde esnek karakterli bir tacın yapılmasını zayıf bir olasılık olarak görür. Birbirinden farklı iki görüşü vardır: Bu eser mutlaka taç olarak görülmek isteniyorsa bu *diadem* tarzı çemberi tamamlanmayan bir taç olabilir. Eseri oluşturan 7 levhanın genişlikleri toplamı 32 cm olurken ortalama bir kadın başının bile 54 cm olduğu düşünülürse eserin tam bir taç olduğuna kuşkuyla yaklaşmak yersiz değildir. İki ölçü arasında 22 cm fark vardır. Eser genişliğine levhalar arası boşluk mesafelerini(0,5 cm) eklese toplamda 3,5 cm'den 35,5 cm eder ki 54 cm'lik ortalama ölçü ile arasında hala büyük bir fark vardır.³⁶

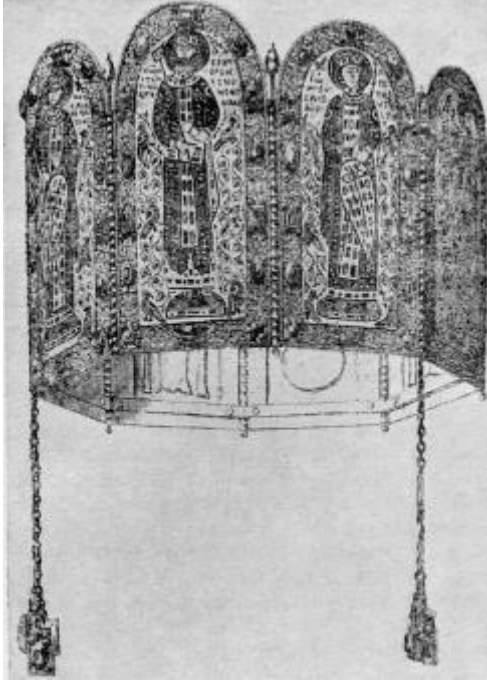
Oysa Dawson'un çalışmasından çok önce, Mitchell 1922 yılında yayınlanan çalışmasında, bizim eser tanıtımımızda son sırada özelliklerini verdiğimiz Dansözlü levhayı dayanak göstererek aşağıda bir çizimini verdiğimiz Dr. Bock tarafından gerçekleştirilen bir tasarımdan söz eder. (Şekil 2)

Bu tasarım, yeni ortaya çıkmış olan levhanın etrafında şekillenmektedir. "... Kayıp halkayı oluşturan levha diğer iki dansözlü levhadan uzun olduğu için muhtemelen onların ortasında ve Tacın arka yüzünde yer alacaktır. Bu durumda arkadaki üçlü dansöz levhaları, ön taraftaki İmparator levhalarını dengelemiş olacaktır. Allegorik figürlü iki levha da olası Tacın yan bağlantılarını oluşturacaktır. Üzerinde Havarilerden Aziz Petrus ve Aziz Andreas'ın portreleri bulunan madalyonlar gerçekten bu Tacın tamamına aitse, orijinal Bizans taçlarında olduğu üzere, yandan sarkıtılan zincirlerin uçlarına takılmış olabilir."³⁷(çizimde görüldüğü şekilde)

³⁵ Maguire, Henry *Enamel Plaques and Medallions: a.g.m.*, s. 210

³⁶ Dawson, Timothy *a.g.m.*, s. 184-186

³⁷ Mitchell, H.P. *a.g.m.*, s. 69

Şekil 2: Monomakhos Tacı-Modelleme (H.P. Mittchell) Şekil 3: Monomakhos Kol Bandı (Timothy Dawson)

Zamanı için oldukça güzel bir tasarım ancak levhaların ölçüleri göz önüne alındığında yeni eklenen levha 11 cm.lik ölçüsüyle Tacın genişliği 47.5 cm. ulaşır ki yine ortalama bir kadın başı genişliğine ulaşamamış olması bu tasarımın zayıf halkasıdır. Ancak 54 cm ulaşmanın bir başka yolu olabilir. Yukarı bölümde yer verdiğimiz Maguire'in figürlerin bakışları üzerine olan saptamalarında, Zoe'nin eşine, Eşi Monomakhos'un da eşiyile aynı yöne baktığı belirtilmiş ve burada imparatorun orada olması muhtemel bir Hz. İsa levhasına baktığı yorumu getirilmişti. İşte bugün izi bile olmayan ancak var olabileceği düşünülen bu 9. Levhayı hesaba katarsak 47,5 cm.lik genişlik 54 cm.i geçecek ve 59,5 cm.e ulaşacaktır. Taç gerekli genişliğe ulaşmış olsa da yeni bir levhanın eklenmesiyle Dr. Bock'un yaptığı tasarım şekli değişmek durumunda kalacaktır. Tasarımın bozulacağını ileri sürenler olabilir ancak insan başının alın çevresinin daha geniş olabileceğinden hareketle ön yüzde Hz. İsa'nın da olacağı 4 levhalı bir düzenlemenin Dr. Bock'ın tasarımına zarar vermeyeceğini düşünüyoruz.

Dawson İkinci görüşünün başlangıcına, Etele Kiss'in çalışmasının sonunda Taç için yaptığı bir değerlendirmeyi alır. Kiss, "Tacın, İmparatorun şan ve şerefle askeri bir hareket kapsamında şehre dönüşünde kendisine sunulan şeref payesi niteliğinde bir taç olabileceğini söz eder. Yazar bu düşüncesini biraz çekinerek dile getirmiştir oysa bu düşünce bilmecenin çözümünde kullanılabilecek anahtar bir sözcük olabilir. Konstantin Porfirogenetos'un *Törenler* kitabında tam da Kiss'i doğrulamaya yardımcı olacak bir açıklama vardır. Kitap, seferden dönen imparatora şehir kapısında yapılan karşılama iki hediye verildiğini aktarmaktadır. Bunlardan ilkinde imparatora bir taç sunulduğu, ikincisi daha da ileri gidilerek sunulan bu tacı, imparatorun başına değil koluna taktığına dairdir. Monomakhos levhalarının toplamda 32 cm olan genişliği de bu türden bir kol bandı (kol yüzüğü olarak da geçiyor) için uygun düşmektedir. II. Basileios'un San Marco

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

kütüphanesinde bulunan yazmasında imparatorun kolunda bu türden bir bant görülebilir.”³⁸ (Şekil 3)

Dawson’un bu ikinci görüşü ilkinde göre biraz daha zayıf kalmakta dahası görüşün geçerli olması için 1922 öncesinde Victoria ve Albert Müzesinde ortaya çıkan ve 8 levha olarak tanımladığımız levhayı yok hükmünde sayması gerekiyor. Bu arada bizim önerdiğimiz 9. Levhadan söz etmeye ise gerek duymuyoruz. Bu levhalar göz ardı edildiğinde Monomakhos Tacı elbette bir kol bandı gibi düşünülebilir ama açıkça Dawson’un eser konusundaki ilk görüşü ikinciye göre daha tutarlı ve geliştirilebilir niteliktedir.

Dawson görüşünü desteklemek için IX. Konstantin Monomakhos’a iktidarı süresince bu türden bir hediyenin verilmesi için uygun koşullar olduğunu kanıtlamaya çalışır. Yazara göre 1043 yılında Rus filusunun İstanbul önünde hezimete uğramasının ardından sarayına dönüşünü, aynı yıl çıkan Georgios Maniakes ve 1047 yılında çıkan Leon Tornikos isyanlarının bastırılmasının ardından imparatorun bu türden bir hediye almış olabileceğini ileri sürer.³⁹

Dawson bu arada bir başka olasılığı da dile getirir. Bu kol bandı (Armilla) olması muhtemel eser, İmparatora değil de Maniakes isyanında yararlık gösteren kent valisi Stephen Pergameno’sa hediye edilmiş ya da Kiss’in önerisiyle hazineye konulmuş da olabilir. Yazar, Tacın Macaristan’a gitmesi konusunda da bize farklı bir senaryo da sunar. Hazineye olan eser 1204 latin işgali öncesi saray hazinesi ve mücevheratla kenti terk eden III. Aleksios Angelos’la imparatorluk sınırları dışına çıkarılmış ve imparatorun Balkanlardaki yolculuğunun masraflarını karşılamak için satılmış olabilir.⁴⁰

Dawson bu senaryo ile *Diadem* ya da *Armilla* olarak nitelediği eseri hazinede 100 yıl korumuş ve ancak 13. yy da imparatorluk sınırları dışına çıkarmış ve para için satılarak Macaristan’a gitmiş olabileceğini anlatıyor bize. Tabii bu arada açıklanması gereken bir konu da Macar Ulusal Müzesine girmeden önce, 1861-1870 yılında Slovakya’da ortaya çıktığında eserin Macarlarla ilgisinin nasıl bilindiğini. Figürleri ve işçiliğiyle bir Bizans eseri olduğu kolayca anlaşılacak bu eser Niye Macar Ulusal Müzesine satılmak istensin.⁴¹

Dawson anladığımız kadarıyla çok yönlü düşünen bir araştırmacı, her türlü olasılığı değerlendiriyor ama görüşlerini sağlam argümanlarla destekleyip sonlandırmıyor.

Bu satırları yazdığımız ana kadar ulaşamadığımız önemli bir araştırma 1937 yılında yayınlanmış olup Magda Barany-Oberschall tarafından kaleme alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonucundan günümüze İmparatorluğu simgeleyen bu eserler (Monomakhos ve Macar Kraliyet taçları) üzerine odaklanan pek çok araştırma yapılmıştır. Savaş sonrası ilk araştırmayı yapan Percy Ernst Schramm’ı sırasıyla Andre Grabar, Sandor Mihalik, Zoltan Kadar, Geza de Francovich gibi önemli araştırmacılar izlemiştir.⁴² Şüphesiz İki eser üzerine araştırma yapanlar Kiss’in makalesinde dile getirdiği kadarla kalmaz. Araştırma ve araştırmacı sayısının teknolojik araçların yardımıyla da çığ gibi büyüdüğü günümüz dünyasında bizim ulaşamadığımız pek çok eserde bu iki esere yer verilmiş olmalıdır. Bizim yapmak istediğimiz Anadolu-Bizans kaynaklı bir eserin üzerine batı dünyasında, dünden bugüne neler konuşulduğunu gösterebilmeyi ve bunu da bir ölçüye kadar başardığımızı sanıyorum.

Ancak çalışmanın başında değindiğimiz NEDENin çözümü henüz ortaya çıkmamış görünüyor. Aslında Macar Kraliyet Tacının Doğu ve Batı Kiliselerini sembolik olarak temsil ediyor

³⁸ Dawson, Timothy. *a.g.m.*, s. 186-187

³⁹ Dawson, Timothy *a.g.m.*, s. 188-189

⁴⁰ Dawson, Timothy *a.g.m.*, s. 190; Ostrogorsky, Georg. (Çeviri: Fikret Işıltan) *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1991, s. 385

⁴¹ Maguire, Henry. *Enamel Plaques and Medallions: a.g.m.*, s. 210

⁴² Kiss, Etele *a.g.m.*, s. 62

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

olması belki yeterli bir neden ama bu iş için niye Monomakhos Tacı değil de VII. Mikhail Dukas'ın gönderdiği Taç tercih edildi. Gerçi aklımıza gelen bir olasılık var. Monomakhos Tacında Bizans imparatorluk ailesi, dansözler, alegorik figürler, havariler ve belki Hz. İsa figürü var. VII. Mikhail Dukas'ın gönderdiği Taçta ise bu saydıklarımızdan başka bir de Macaristan Kralı I. Geza'nın portresi var. Diğer bir konu da Macar Kraliyet Tacının oluşturulması sürecinde Monomakhos Tacı karanlık tarihini yaşıyor olabilir miydi, yani kayıp mıydı? Bu çıkarımlar NEDENin çözümü için belki yeterli görünebilir ama bizim için kolay bir çözüm gibi görünüyor.

Bunlar NEDEN konusundaki öngörülerimiz ancak hepsi de şu an doğrulanması için yeni bilgi ve belgelere muhtaç. Yazının Macar Kraliyet Tacına ağırlık vereceğimiz ikinci bölümünde bu bilgilere ulaşabilmeyi umut ediyoruz.

KAYNAKÇA

- AVCI, İsmail. Mitoloji ve Arkeolojinin Kesiştiği Noktada Osmanlı Edebiyatı: Tac-ı İskender'in Peşinde, Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi (2013 Saraybosna), Sarajevo 2013, 2 cilt s. 465-473
- BARANY-OBERSCHALL, Magda. Localization of the Enamels of the Upper Hemisphere of the Holy Crown of Hungary, *The Art Bulletin*, Vol. 31, No. 2 (June 1949), s. 121-126
- BURY, John. B. Roman Emperors from Basil II to Isaac Komnenos (Continued) *The English Historical Review*, Vol. 4. No 14(April 1889) s. 251-285
- CEDRENUS, G. *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae- Excerpta ex Breviario Historico Ioannis Scylitzae*, Bonnae 1839
- DAWSON, Timothy. The Monomachos Crown: Towards a Resolution, *Byzantine Symmeikta* Vol. 19 (2009), s. 183-193
- DEAK, Istvan. Hungary, *The American Historical Review*, Vol 97, No. 4 (October 1992), s. 1041-1063
- DEMİRKENT, Işın Mikhael Psellos'un Khroographiası, Ankara 1992
- GONOSOVA, Anna A Study of an Enamel Fragment in the Dumbarton Oaks Collection, *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 32 (1978), s. 327-333
- KARATAY, Osman. Arpadlılar Çağında Macarlar arasında İslam (895-1301), *Balkanlar ve İslam: Karşılaşma, Dönüşüm, Kırılma, Devamlılık*, 3-5 Kasım 2010 Çanakkale
- KISS, Etele. The State of Researches on the Monomachos Crown and Some Further Thoughts, *Perceptions of Byzantium and Its Neighbors (843 – 1261)*, Editör: Olenka Z. Pevny, New York 2000, s. 60-83
- MAGUIRE, Henry The Mosaic of Nea Moni: An Imperial Reading, *Dumbarton Oaks Papers* Vol. 46, *Homo Byzantinus: Papers in Honor of Alexander Kazhdan* (1992), s. 204-214
- MAGUIRE, Henry Enamel Plaques and Medallions: "The Crown of Constantine IX Monomachos", *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era A.D. 843 – 1261*, Editörler: Helen C. Evans – William D. Wixom, New York 1997, s. 210-212
- MITCHELL, H.P. A dancing Girl in Byzantine Enamel *The Burlington Magazine for Connoisseurs*, Vol. 40, No. 227 (February 1922), s. 64-69

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

MORAVCSIK, Gyula. The Role of the Byzantine Church in Medieval Hungary, *American Slavic and East European Review*, Vol 6, No. ¾ (December 1947), s. 134-151

OSTROGORSKY, Georg. (Çeviri: Fikret Işıltan) *Bizans Devleti Tarihi*, Ankara 1991

PETER, Laszlo. The Holy Crown of Hungary, *Visible and Invisible*, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 81, No. 3 (July 2003), s. 421-510

Fotoğraf Listesi

1. Macar Kralliyet Tacı. Махим 91, 13 Корона св. Стефана, со вставками: Михаил VII Дука(центр), его сына Константин (слева) и король Венгрии Геза(справа) 1074-1077. Будапешт.

2. Monomakhos Tacı tüm levhalar. Kotomi, 5688171342_c30500e07b_z.jpg

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

3. Monomakhos Tacı ön görünüm, Kotomi, .5687599051_1f28701358_o.jpg

4. Monomakhos Tacı ön görünüm. Yılmaz Büktel

5. Monomakhos Tacı sağdan görünüm. Kotomi, 5687599051a_1f28701358_o.jpg

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

6. Monomakhos Tacı sol yan görünüm. Yılmaz Büktel

7. Monomakhos Tacı sağ yan görünüm. Yılmaz Büktel

8. Madalyonlar ve imparatorluk levhaları. Etele Kiss, a.g.m

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

9. Monomakhos Tacı arka görünüm. Johnbod,
Crown_of_Konstantinos_IX_Monomakhos_DSCF8087_06.JPG

10. 8. Levha ön görünüm. <http://collections.vam.ac.uk/item/O103209/plaque-unknown/>

11. 8. Levha arka görünüm. <http://collections.vam.ac.uk/item/O103209/plaque-unknown/>

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014